

SÕDUR

SÕJAASJANDUSE AJAKIRI
KINDRALSTAABI WALITSUSE WÄLJAANNE.

434. Linna raamatukogu.

TALLINN.

kuus ühes kuulisaaga.

№ 11.

Laupäeval, 16. juunil 1923.

V aastakäik.

S i s u: M.: Kuidas nõukogude Wene hindab Baltimere ja ta laewastiku tähtsust. — A. P.: Mõnda raske kuuli pilduja laskeõpetusest. — Spionaash ilmasõjas. — W. F.: Tannenbergi lahing ja Schlieffeni haaramise idee. — Mõndasugust.

Kuidas nõukogude Wene hindab Baltimere ja ta laewastiku tähtsust.

Nagu enamlisest ajakirjandusest näha, hindavad nõukogude Wene walitsewad ringkonnad ja wäejuhid Baltimere rahwuswahelist majanduspoliitilist ja strateegilist tähtsust õige kõrgelt.

Punane ajakirjandus selgitab igakülgselt wene rahwa ajaloolist sihikindlat Baltimere rannale wäljapääsemise tungi, mille pärast wenelased on pidanud aastasadu wõitlusi Baltimaade endiste walitsejatega — rootslaste, sakslaste ja poolakatega.

Nii kirjutab keegi punane merewäelane N. N. nõukogude merewäe ajakirjas „Kraassnoi Flot“ nr. 1—2 s. a. Wenemaa edasitungimise püüdeist Baltimere poole:

„Narwa lahingu kaotus pääletungimisel Baltimaale kuiwamaa kaudu oli Peeter I-le suureks õpetuseks. Kõigepäält tegid selle lahingu tagajärjed Peetrile selgeks, et mereäärsete kindluste wõtmise maawägede poolt isegi kõige suurema edu korral ei suuda weel kindlustada mereranna tegelikku walitsemist ilma sõjalaewastiku abita. See asjaolu oligi põhjuseks, miks Peeter otsekohe pääle äpardanud Narwa lahingut asus oma wõitlusabinõude põhjalikule ümberloomisele, arwesse wõttes oma wastase Rootsi kuninga Karl XII moodsamaid wägesid. Ühenduses wägede reorganiseerimisega töötas Peeter wälja uue pääletungi kawa, eesmärgiga eeskätt Soome lahte wäljapääseda. See kawa oli rajatud esialgselt Oneega ja Laadoga järwede piirkondade waldamise pääle. Nende järwede weeteede

kaudu lootis Peeter kõige kergemini ja kiiremini tungida Soome lahte ja niisugusel teel pääseda Narwa, Tallinna ja Pärnu kindlustuste frontaalse wõtmise wäajadusest. Peetri poolt walitud sõjategewuse kawa oli selle aja oludes tõesti üks soodsamaist, kuna:

- 1) Oneega ja Laadoga järwedel puudusid wastawad rootslaste kaitsekindlustused;
- 2) nendel järwedel ei ähwardanud wenelasi waenlase sõjalaewastik;
- 3) wene wägede seljatagune, millega hääd ühenduse pidamist hulgad jõgede weeteed wõimaldasid, oli lähedane“.

„Peetri poolt kokkuseatud sõjategewuse kawa teostamiseks alustasid wenelased 1701 ja 1702 aastail lähematel jõgedel esimese korraliku wene jõelaewastiku ehitamist. Niipea kui laewastik walmis oli, hakkasid wene maa- ja merewäed ühiselt tungima rootslaste wastu. 1702 ja 1703 a. lõppesid Wene sõjakäigud hääd eduga. Laadoga järwe piirkond puhastati täielikult Rootsi wägedest. Wene wäed waldasid Noteburi (praeguse Schlüsselburi) ja Nienschantsi kindlused, mis olid takistanud wenelaste pääsemist Newa jõe kaudu Soome lahte. 28. aprillil 1703 a. sai Wene laewastik Newa jõesuus esimese wõidu Rootsi merelaewastiku üle. Ühenduses Ingerimaa wõitmisega suleti Wene jõelaewastiku poolt Newa jõesuu Rootsi laewastikule Newa jõkke pääsemiseks. Mõni aeg hiljem ehitas Peeter kindlustused: Peeter-Pauli — tema poolt asutud Peterburi lin-

nas, ja Kroonlinna — Kotlini saarel, selleks, et täielikult kindlustada Newa jõesuu walitsemist“.

„Nii saawutas Peeter kõige soodsamas sihis hädä wäljapääseteed Balti merde. Newa jõesuu waldamisega ja kindlustamisega ning Kroonlinna kindlusega löi Peeter teatud kiilu Soome lahte, millega tema ühtlasi määras ära ka üldise strateegilise olukorra Soome lahes.

„Enam kui 200 aasta ajaloolised kogemused on tõendanud Peetri otsuste õiget strateegilist alust, sest Kroonlinn, kindlasti kaitstes Peterburi, walitseb ühtlasi ka Soome lahte, mida ka Peeter ise kinnitas päälkirjaga Kroonlinna auks wäljalastud medalil: „Soome lahe julgeolek“ (Безопасность Финского залива).“

„Päätelung Newa jõe kaudu Soome lahte andis Wene wägedele järgmised soodustused:

1) Kindlustades end Soome lahe idapoolses osas, mis nawigatsiooni suhtes õige rasketes oludes, pikendas Peeter ühes sellega märksa waenlaste kommunikatsiooni ja oli kaitstud ootamata löökide eest mere poolt.

Taktilises suhtes wälja walitud positsioon Soome lahes andis nõrgematele kaitseisukorras olewatele wägedele õige tähtsad soodustused.

2) Tõsise päätelungi operatsiooni jaoks wäljawalitud punkti wastu oleks waja olnud mitte ainult waenlase merejõud, waid ka suurem dessantoperatsioon rannaribal tiiblöökkide toimepanemiseks. Alati, iseäranis aga Põhjasõja aja järgul, olid dessantoperatsioonid seotud suurte raskustega, nõudsid suuri ettewalmistusteid ja palju wägesid, kuid andsid wähe lootust edu pääle.

3) Tugewa kindluse poolt kaitstud sõjawäe baasi loomine Newa jõesuu wõimaldas sõjawäe lähemas seljataguses laewastikule tarwilikkude tehaste, dokkide, ladude j. n. e. loomist.

4) Esimese Wene meresadama hää geograafiline seisukord kindlustas ka majanduslisest küljest tema tulewase arenemise. Seda nägi juba Peeter ette, pannes aluse Wolga ja Kaspia mere ühendusele Balti merega jõeteede süsteemide abil.

5) Ehitades Newa jõesuhu oma sõjategewuse baasi, sai Peeter wõimaluse arendada edaspidist wõitlust mere ja randade waldamiseks tiiblöökkide näol mereranna wastu, kuna endisel ajal wenelastel tuli opereerida Narwa ja Tallinna wastu hoopis raskematel tingimustel — otsekohe rindelt. Pääle selle ei wõinud wenelased esialgu sõjalaewastiku puudumisel takistada isegi waenlase nõrkadele merejõududele sissepiiratud kindluse toetamist.

Kõik need määratu tähtsusega soodustused on seni ajani oma tähtsuse täiel määral alal hoidnud“.

„Kuidas ka ajaloo sündmuste käik wiimaste 200 aasta jooksul ei ole muutunud, ja kuidas wahepääl ka Peetri mereidee pole langenud, siiski on ja jääb kõikumatuks põhilause: „Kes walitseb Kroonlinna, see walitseb ka Soome lahte“ („Владеющий Кронштадтом, владеет и Финским заливом“).

Punase merewäe ajakirja „Morskoi Sbornik'u“ weergudel arutawad mõned tähtsamad nõukogude merewäe asjatundjad Baltimere suurt strateegilist tähtsust, ning seletawad otsekohe, et tulewastes sõjawõitlustes Balti mere piirkonnas nõukogude Wene otsustawa wõidu saawutamiseks tingimata täielikuks Baltimere walitsejaks pidawat olema.

Baltimere walitsemine kuni Sundide ja Beltide merekitsusteni wõimaldawat:

1) toetada aktiivselt sõjalaewastiku tegewusega punawäe päätelungimist ranna maaribade kaudu Balti riikidesse;

2) katkestada Balti riikide abisaamist mere kaudu liitriikidelt.

Baltimere walitsemine eeldawat kõigepäält Soome lahe ja Eesti saarestiku merekitsuste täielikku walitsemist, mispärast olewat möödapääsemata tarwilik sõjalaewastiku edaspidise tegewuse arendamiseks Baltimerel juba sõjategewuse algul Soomelahe lõuna- ja põhjapoolsed kindlustused ära wõtta.

Tahelpanemiswäärt on ka lootused, mida mõned punase merewäe juhid Saksamaa pääle panewad. Nende arwamise järele pidawat Saksamaa lepingu ja arenewa sõbraliku wahekorra tõttu tulewastes sõjalistes kokkupõrgetes Läänemere piirkonnas nõukogude Wene liitlaseks olema, mispärast tulewane Saksa Baltimere sõjalaewastik wenelaste liitlasena wõitlema saawat.

Toetudes ülalkirjeldatud strateegilistele, ajaloolistele ja poliitilistele põhjendustele, juhiwad tähtsamad punase merewäe tegelased järjekindlalt nõukogude walitsuse ja Wene rahwa tähelepanu wägewa Baltimere punalaewastiku loomise wadjaduse pääle, toonitades ühtlasi ka wastawate mereõhujõudude soetamise tarwidust.

Ka on wiimaste aastate jooksul tõesti märgata nõukogude riigiwõimu suuri jõupingutusi, et Baltimere punalaewastikku suurendada ja tema toetuspunkti, Kroonlinna kindlust, kõwendada ja laiendada.

Mõnda raske kuulipilduja laskeõpetusest.

Rasketes kuulipildujate kohta walitsewad praegu mitmesugused arwamised. Ühed ütewad, et raske kuulipilduja saab tulewiku sõdades tähtsamat osa mängima, kuna teised jälle seda salgawad. Niisuguste arwamiste põhjused on mitmesugused. Nii ei anna rasketes kuulipildujate tarwitamise tagajärjed ilmasõja kestwusel Wene wäes, samuti Eesti wäes Wabadussõja ajal mingisugust põhjust roosilisteks wäljawaadeteks. Teisest küljest annawad jälle saawutused Lääne riikide armeedes hoopis teise wäljawaate. Selle pääle ütewad pessimistid, et raske kuulipilduja tule hääde tagajärgede põhjus Lääne riikide armeedes on rasketes kuulipildujate uus kasutamise wiis: kaudsed laskmised keskmistelt ja suurematelt kaugustelt. Nende riistade suurem tulewik saab olema, tõsi küll, kaudsetes laskmistes, kuid tõde jääb tõeks, et ilmasõja ajal eriti just saksa wäes ka otsekohese laskmisega suuri tagajärgi saawutati. Selle põhjuseks oli kuulipildujate otstarbekohane kasutamine ning hää tule tehnika.

Käesolewas artiklis ei taha ma pikemalt peatuda harutuste juures, missugune tulewik saab olema rasketel kuulipildujatel, waid wõtan waatluse alla need puudused, mille tõttu eriti meie wäes rasked kuulipildujad ei ole suutnud tõusta sellele kõrgusele, missugusel nad tegelikult peaksid olema ja mille pärast nii mõnedki nendesse lootuse on kaotanud. Seda kõike wõtan weel ainult otsekoheste laskmiste piirides.

Meie seniseks juhtnõõriks on olnud Wene: „Наставление для обучения стрѣльбѣ изъ пулеметовъ“. Hää raamat iseenesest, iseäranis just oma tabelite tõttu, kuid ainult hää läbiseedimise järele kasutoow. Wastasel korral wõib küll enam wähem rahuloldaw teoreetik saada, kuid lahingu tingimustes wõib liig palju patustusi ette tulla. Ja neid patustusi on meil palju ette tulnud, nimelt sellepärast, et ei ole kindlaid juhtnõõre, kuidas sel, kuidas teisel juhtumisel toimetada. Wabadussõja ajal mitte kuulipildur olles, imestasin wäga, kui $\frac{1}{3}$ — $\frac{1}{2}$ werstalisele rindele üles seatud 8—10 kuulipildujat ei suutnud keskmisel kaugusel wastase pääletungi seisma panna. Selle juures tungisid ahelikud pool lahtisel maastikul pääle! Kuid nüüd, enam wähem asja kurssi jõudes, ei ole see mulle enam nii üllataw. Kuulipilduja tuli oma tiheduse tõttu on õrn asi, mis wähemagi eksimise juures täiesti kasutuks wõib muutuda.

Kuid eksimiste ärahoidmiseks tuleb nii mõnestki lihtsast asjast õieti aru, nii mõnestki

wäikesest lohakusest lahti saada. Nii mõnigi wäike asi, mida tähtsusetaks loetakse ja kahe silma wahele jäetakse, wõib kuulipilduri wäljakaswatamise ja õpetamise juures suurt osa mängida. Peatun paari wäga lihtsa asja juures.

Küsimuse pääle: „missugusele kaugusele wastab sihing 20?“, kostab iga sõdur ilma pikema järelemõtlemiseta — kahetuhandale sammule. Tähendab, on tema kindel, et märgini on 2000 sammu, siis tulistab ta seda märki sihinguga 20, olles kindlal arwamisel, et tema tuli ka kedagi tabab. Kuid harilikult ei annud niisugune tuli peaaegu kunagi õieti mingisuguseid tagajärgi. Ja selle põhjus on wäga lihtne: sihinguga 20 jooksewad kuulid 2000 sammu pääle ainult täiesti waikse ilmaga, kui temperatuur +18,5° R ja baromeeter 750 mm. näitab. Kuid millal tuleb niisuguseid juhtumisi ette? Tuhandest korrast ehk üks.

Harilikult tuleb laskmine ikka teistes tingimustes, sellega on ka kuulide lennu kaugus hoopis teine. Kuidas ka kõige parema sihtimisega ja kõige parema laskmise juures tuel mingisugust tabawust ei ole, on järgnewast juhtumisest näha. Laskmine sünnib — 1,5° R temperatuuriga, tasasel maastikul 2000 sammu pääle; on kõwa tuul wastu. Selle maa pääl lühendab 20°-line temperatuuri alanemine kuulide lennu kaugust 70 sammu wõrra; wastastuul lühendab lennu kaugust 45 sammu; nii siis tuul ja külm kokku 115 sammu. Öhu rõhumise muutumine on meie maal nii wäike, et seda tegelikult arwesse wõtta ei tule. Tähendab, külwipinna keskmise tabamise punkt langeb 1885 sammu pääle. Kas on niisugusel juhtumisel 2000 sammu pääl olewa märgi tabamine wõimalik? Külwipinna 82% keskwoõ sügawus on 88 sammu, seega kumbagile poole keskmist tabamise punkti 44 sammu. Tähendab, enam wähem tiheda tule piirkond ulatab 1841—1929 sammuni. Kui siia juurde weel lisame, et laiuti külwamise juures külwipiirkonna tiibadel kuulid puudulennu annawad, siis wõib kindlasti öelda, et siin märgi tabamisest juttugi olla ei wõi. Alles sihinguga 21 wõiksime enam wähem tabawat tuld anda.

Tegelikult sünnib laskmine ikka mittenormaalsetes tingimistes, sellepärast on ka tagajärjed teistsugused, kui oleme harjunud endile ette kujutama. Pääle ilmastiku on weel terve rida teisi mõjusid, mis kuulide lennu kaugust kas wähen-dawad ehk suurendawad. Nii maastiku tõus ehk langemine, wahepäälised weed j. n. e. Et raske

kuulipilduja tuli tihe on, selle tõttu ka külwipinnad väikesed, siis peab äärmiselt ettevaatlik olema sihingu ja sihtpunkti walimises. Iga vähematki kõrwalist mõju tuleb tingimata arwesse wõtta, kui tahetakse tabawat tuld anda. Päälis-kaudselt waadates paistab see väga keeruline olewat, lahingu tingimustes isegi mitteläbiwüdaw. Arusaadaw, et sellekohaseid tabelid kasutada wõimalik on ainult kaudse laskmise juures, mis juba iseenesest ainult wäljaarwamiste pääle tugeneb. Kaudne laskmine sünnib peaaegu alati suuremate kauguste pääle, kus külwipinnad sügawuses hoopis väikesed; sääl on ka kõrwaliste mõjude arwestamine ilmtingimata tarwilik.

Otsekohene laskmine omalt poolt on wõimalik ainult keskmiste ja vähemate kauguste pääle, siin juba ei jatku aega tabelite uurimiseks ja wäljaarwamisteks. Siin tuleb tarwitusele wõtta hoopis lihtsamad abinõud.

Rahuaegse wäljaõpetamise juures tuleb õpilasi põhjalikult tutwustada kõikide tabelitega ja isegi huwitawamad momendid graafiliselt kujutada, kuid see kõik ainult selleks, et selgeks teha, et sihing ei wasta peaaegu kunagi kaugusele ja nooremate juhtide ning sihturite kohus on alati enne tabamise pääle laskmise algamist leida niisugune sihing, millega saaksime kuulide wihu kõige tihedama osa märgi pääle juhtida. Wiimane nõudmine ongi just mõjuwa tule saawutamise eeltingimiseks. Ja selle wastu on nii palju patustatud. Tuleb õpilasele sissekaswatada arusaamine, et sihing aitab meid kuule umbkaudu märgi juurde juhtida, kuna kuulide wihu märgi pääle wiimine juba iga kuulipilduja ülema ehk sihturi kunst on. Sellest tekib nõudmine, et iga kuulipildur ka hääwaatleja oleks, kuna see meie juures peaaegu unustusse jäetud (see ei käi mõne eeskujuliku kuulipildurite kompanii kohta).

Märgi tiheda tule alla wõtmist otsekoheise laskmise juures saame kätte: 1) mõõtlaskmisega ja 2) sügawuses külwamisega.

Mõõtlaskmisega sel juhtumisel, kui kuulide kukkumist wõimalik on waadelda; sügawuses külwamisega siis, kui mõnesugustel põhjustel kuulide kukkumist näha ei ole. Sügawuses külwamine on nii suure tähtsusega ja laialdase ulatusega, et selle teine kord harutuse alla wõtan. Praegu mõned sõnad mõõtlaskmisest.

Kui pöörata õpilaste poole küsimusega: „kuidas saab kaugust märgini kindlaks määrata?“, siis nimetatakse suuremal osal juhtumistest terwe rea abinõude ja wiiside hulgas ka mõõtlaskmist. Nii siis on waade sisse kaswatatud, et

mõõtlaskmine on ka üks kauguse määramise wiisidest, olgugi, et „Laskeasjanduses“ on selgesti öeldud: „mõõtlaskmise otstarbekas on õige sihingu leidmine“. Käesolewal juhtumisel ei tule „õige sihingu“ all niisuguni sihingut mõista, mis wastab kaugusele märgini, waid niisugust, millega märki tabada wõime. (Igatahes oleks siin väga tarwilik ka sellekohased nimetused leida. Omalt poolt leian kohase olewat sihingut, millega märki tabame, kuna sihing kaugusele ei wasta — tabamise sihinguks nimetada). Mida suurem lahkumine laskmise ajal normaalsetest tingimustest, seda suurem on ka wahe õige ja tabamise sihingute wahel; suurematel kaugustel jällegi suurem, kui läheda maa pääl.

Niisuguse liigitusega saaksime järgmise pildi: täpikäse kauguse kindlakstegevamisega — saame kätte õige sihingu ja alles mõõtlaskmisega tabamise sihingu. Kas otsekohe õige sihinguga märgi tulistamist alata, wõi tuleb weel tabamise sihing leida, see oleneb täiel määral kõrwalistest mõjudest ja laske kaugusest. Iga kuulipildur ja noorem juht peab suutma sellekohast otsust teha. Sellega kaoksid ka wäärnähtused, nagu puudulend ehk ülelend; sihtur saaks enam laskmisse tõmmatud ja lõppude lõpuks saaks enam tähelepanu juhitud teadlikule waatlemisele.

Meil on enam vähem harjutud mõõtlaskmise kui mingisuguse tulistamiswiisi pääle waatama, missugust waadet täiesti wildakaks tuleb lugeda. Tulistamise wiisid on märgi tabamiseks, mõõtlaskmine aga sibingu leidmiseks; millega märki tabada. Mõõtlaskmist wõib toimetada märgi pihta ehk ka mitte. Ta on sissejuhatuseks märgi tulistamisele. Mõõtlaskmine on ainukene abinõu, mis aitab meid minimaalse padrunkuluga tabawat tuld anda. Sellele wastaw koht tuleb temale ka laskeõpetuses anda. Mõõtlaskmist tuleb alati toimetada enne tabamistule awamist keskmiste kauguste pääle, seda tuleb ette wõtta ka tabamislaskmise ajal wahete wahel kuulipilduja kuulide wihu kukkumise kontrollimiseks, sest kuulide wihu tihedam osa on väga kerge märgi päält ära libisema. Mõõtlaskmisest wõib loobuda ainult siis, kui asjaolud tingimata selleks sunniwad.

Mõõtlaskmise wiisid on iseenesest nii selged, et nende kohta mingisuguseid kahtlusi ega arusaamatusi tulla ei wõi. Tahtsin weel paari sõnaga peatuda küsimuse juures: missuguse telega mõõtlaskmist toimetada?

Et seda tuleb teha punktulega, selle juures ei ole mingisugust kahtlust. Kuid missuguse

punkttulega? Kas kinniste, poolkinniste ehk lahtiste pärsidega? Katsed ja sõjakogemused on näidanud, et mõõtlaskmist enne tabamistule awamist tuleb kinniste pärsidega punkttulega anda. Niisugusel korral on kuulide wihk kõige tihedam, nende kukkumise waatlemine kõige kergem ja selle tõttu saab ka kõige täpikäälsem tabamise sihing leitud. Laskmise kestwusel kuulide kukkumise kontrollleerimiseks wõib punktuld anda kas poolkinniste ehk lahtiste pärsidega, selle järele, kas laskmine sündis poolkin-

niste ehk lahtiste pärsidega, sest tabamise sihing on juba leitud ning kontrollleerimiseks enam tihedat kuulide wihku tarwis ei ole.

Ainult poolkinniste ehk lahtiste pärsidega punkttule juures on hädad ja osawat waatlemist tarwis, et terve kuuliwihu kukkumise koha leidmises eksimisi ei tuleks, sest kukkumise piirkond on niisugusel juhtumisel kaunis suur ning kergesti wõib ainult üks osa külwipinnast terwikuna wõetud saada.

A. P.

Spionaash ilmasõjas.

„Deutsches Offizierblatt“ s. a. nr. 15 awal dab liitlaste spionaashi üle Saksamaal ilmasõja kestwusel kirjutuse, mis pääjoontes järgmine:

Sest saadik kui sõjad olemas, on ka spioone olnud. Kuid alles uuemal ajal hakati spioone rahuajal tarwitama. Kõige ees käis Prantsusmaa, kuna ta pärast 1870—1871 a. a. sõda teadete kogumist suurejooneliselt toimetas, mis pääasjalikult Saksamaa wastu oli juhitud, et kättemaksmist ettewalmistada. Tegewust juhtis kindralstaabi teine osakond. Tema teenistuses seisid teadete teenistuse ohwitserid, politsei, sandar-meeria ja hulgalised agendid; sõjawäe attasheed ja konsulid toetasid teda niipalju kui wõimalik. Üheksakümnetes aastates korraldas teadete kogumist Saksamaa kohta Wenemaa, hiljem Inglismaa, kes pääasjalikult Saksamaa merejõudude wastu huwitust tundis. Entente Cordiale loomise tagajärjeks oli kõigi kolme kindralstaabi lähedane koostõõtamine. See andis suuri tagajärgi, ja wõib õigusega öelda, et liitlased ilmasõjas Saksamaa jõudude kohta nii täpsete teadete-ga olid warustatud, et neile, pääletungi plaanid wäljaarwatud, midagi teadmata ei jäänud. Juba enne sõda tuli 7 aasta jooksul terwelt 242 sõjasaladuste wäljaandmise juhtumist ilmsiks, ning wististi jäid sajad süüdlased nuhtlemata.

Et rahu ajal nii laialiselt wälja arenenud teadete kogumise teenistus sõja korral eriti kardetawaks saab, oli juba ette näha. Liitlased olid oma isoleeritud seisukoha ja endi riikide piiride hoolsa walwe tõttu warjatud. Saksamaa oli igalt poolt lahtine, kuna tal tarwis oli erapooletu wäljamaaga läbi käia. Samuti puudus tal ka tsentraliseeritud ja hästi wäljaõpetatud kaitsepolitsei ning wäljamaalaste kontroll, nagu see Prantsus- ja Wenemaal olemas oli. Sõja ajal oli raske puudusi kõrwaldada. Niipea kui sõda

algas, muutusid erapooletud riigid liitlaste teadete kogumise teenistuse baasideks. Prantsusmaa töötas pääasjalikult Schweitsi kaudu, Inglismaa Hollandi ja Skandinaawia kaudu, Wenemaa Rootsi kaudu. Bern, Genf, Zürich, Baasel, Rotterdam, Kopenhagen, Stockholm olid spionaashi juhtimise keskkohtadeks. Nimetatud riikide walitsused ei suutnud ega tahtnud seda erapooletuse rikkumist takistada. Iseäranis hääks teadete kogumise allikaks olid Saksamaa wastastele, alates teisest sõja aastast, Hollandisse põgenenud saksa wäejooksikud. Samuti oli ka tagajärjerikas inglise kaubandus-spionaash, mis lõpuks peaaegu terve Saksamaa juurewo küttesse pani. Wõitlusfrontidel sai spionaashil wähe edu olla. Kohtsõja tihedakoelisest wõrgust oli raske läbi tungida. Selle eest omandas teadete edasiandmine Belgiast suure ulatuse. Kõik seisused ja elukutsed, isegi naised ja lapsed, wõtsid sellest osa. Kuni 1917 a. tehti awalikuks 100 mitmesugust spionaashi gruppi, kelledest mõnel rohkem kui 20 liiget oli. Isegi kõige rängemad karistused jäid tagajärjetuks.

Enne sõda Saksamaal ainult puudulikult ettewalmistatud kaitsepolitsei muutus sõja algusega weel nõrgemaks, kuna ta oma hästi wäljaõpetatud jõud salajase wäljapolitsei teenistusse ära pidi andma; tuli asjaga peaaegu uuesti otsast pääle algada. Kuid kindralstaabil, kelle kätte see raske ülesanne usaldati, puudus käskimise wõim. Mitmed osariigid takistasid kinnise organisatsiooni loomist. Samuti takistas tagajärjerikast tegewust ka ametiasutuste umbusaldus. Alles teisel sõja aastal jõuti sõjawäeliste politsei keskkohtade loomiseni. Kohe algul seati posti ja telegrafi ühenduse ja passide järele wali walwe sisse, mis häid tagajärgi andis. Seeläbi wõidi rohkem kui 2000 salajase kirjawahetuse juhtumist kindlaks teha. Kahjuks ei saanud seda

walwet erapooletute riikide saatkondade kulleri-teenistuse kohta, mida sagedasti kurjasti tarwitadi, laiendada. Sõjawäeliste teadete kõrwal alustas tegewust ka majandusline ja poliitiline teadete-teenistus. Iseäranis oli wiimane tarwilik. Inglismaa, hiljem Ameerika, tarwitasid määratud summasid propaganda jaoks, et sakslaste wõidupüüdeid halwata. Schweitsist ja Hollandist weeti hulgaliselt lendlehti sisse, mis laialistesse hulka-desse kahjulikult mõjusid ja rewolutsioonile teed tasandasi. Pärast Brest-Litowsk'i rahu alustas ka Wenemaa sellel alal töötamist, ning saatis pääle kihutuskirjanduse suuremad summad raha, seks diplomaatilist läbikäimist kurjasti tarwitades.

Spionaashiga oli lähedalt seotud sabotaash. Wiimast wõitluswahendit tarwitati pääasjalikult Prantsusmaa poolt. Sõjawangidele Saksamaal saadeti ametlikult poolt näpunäited tulekahjude, loomataudide j. n. e. tekitamiseks. Tegewuse eest lubati tasu, äraütlemist ahwardati nuhtlusega. Sabotaashi eesmärgiks oli sõjawägede jaoks töötawad wabrikud, magasinid, raudteed.

Paljuid sõjawange nuhelti sabotaashi pärast, kuid sellest oli wähe kasu.

Kõige suuremaks eduks, mis sakslastel teadete kogumise wastu oli, wõis seda lugeda, et neil korda läks suurte operatsioonide ettevalmistusi mitmesugustel sõjategewuse teatritel salaj's hoida, kui arwesse wõtta, missuguse laialdase ulatusega ka siin liitlaste spionaashi tegewus oli. Kolmel esimesel sõja aastal üksinda nuhelti ära-andmise pärast 273 isikut, neist 21 surmaga. Süüaluste hulgas oli suurem hulk sakslasi (189), sääl hulgas 69 elsasslast, 10 prantslast, 9 wene-last, 20 hollandlast, 16 schweitslast, 10 luksemburglast. Neist töötasid 107 Prantsuse, 54 Wene, 24 Inglise, 6 Belgia, 5 Itaalia teenistuses.

Mida kauem sõda kestis, seda raskemaks muutus saladuste warjamine kõigil aladel. Tugewa riigijõu puudumise, mis kõik wõidupüüete alla o'eks painutanud, andis end ikka rohkem ja rohkem tunda, kuni rewolutsioon wiimati kõik ülesseatud kütked murdis ja liitlaste teadete kogumise teenistusele ukсед ja aknad awas.

Tannenbergi lahing ja Schlieffeni haaramise idee.

Frontaalne pääletung ei wõi otsustawaid tagajärgi anda, seda wõib ainult haaramine teha.

Wene-Jaapani sõjas läheb pahema tiiva kohalt haaratud wene armee Ljaojani lahingus (24. augustist kuni 2. septembrini 1904 a.) lihtsalt tagasi ja seab enda jällegi lahingukorda esiteks Schahe (14.—19. oktoobrini 1904 a.), siis Mukdeni all (26. webruarist — 5. märtsini 1905 a.). Mitmepäewaste otsustamata frontaalsete lahingute järgi taganeb wene armee pääle parema tiiva haaramist jaapanlaste poolt jällegi, et ennast lõpuks uuesti Süpinghai juures frontaalse pääletungi tagasilöömiseks korda seada. Nõnda oleks seda sõjakäiku otsustamata läbi terve Siberi jätkatud, kui jaapanlaste edasitungi jõud wäsimuse tõttu poleks raugenud.

Mõte, et haaramise korral waenlase fronti (rinde) wastu ülesseatud üksused lahingu ainult moe pärast kaasa teewad, oli loomulikult põhjuseks terwet sõjawäge pääletungiks waenlase tiiva pääle tarwitada.

Seda teguwiisi tarwitas Epaminondas Leuktra juures (371 a. e. K.), Friedrich Suur Leuthen'i lahingus (5./XII. — 1757 a.) j. n. e.

Sellest pääletungist waenlase ühe külje pääle areneb waenlase mõlema tiiva haaramine, nagu

seada Hannibal Cannae lahingus (216 a. e. Kr.) tegi, mis haaratud waenlase täieliseks sissepiiramiseks lagedal wäljal kujuneb. Siin ei tarwitse mitte waenlase tiibu laiaulatusliselt haarata, waid tuleb haaramise pääletungi waenlase tiiva sügawuse wastu juhtida. Mitte nii nagu Clausewitz ja Moltke seda õpetasid, et mõlemalt tiiwalt ümberhaaramine on ainult rohkemaarwulise suuremakogulise wõitleja eesõigus, waid seda on ka teostanud wäejuhid, waenlase häwitamise tahtest aetud, arwuliselt nõrgema wäega.

Need põhimõtted on iga Cannae operatsiooni sisu. Saksa suure kindralstaabi ülem krahw Schlieffen on neid juhtmõtteid terwes reas kirjutustes üksikute paladena päälkirja all „Cannae“ harutanud, et näidata, kuidas haaramise teel waenlase wägesid täiesti häwitada. Suure ilma-sõja lahingutest ülistawad sakslased n. n. Tannenbergi lahingut teiseks kõige rohkem kordaläinud Cannae operatsiooniks.

Cannae lahingukorras seisabki Saksa admiral v. Tirpitz üteluse järgi „urnud Schlieffeni wõidureitsept“, mida saksa kindralstaap nii Marne lahingus kui ka Tannenbergi all teostada püüdis.

Tannenbergi lahinguks sakslaste, Soldau ehk Neidenburgi lahinguks wenelaste poolt nimetatakse wene II (Narewi) ehk Samsonowi armee

hävitamist 26.—31. augustil 1914 aastal. Hindenburg, tolleaegne Saksa Ida väerinde juht, nimetas seda sakslaste võitu Tannenbergi lahinguks, et sellega hävitada halba ajaloolist mälestust, mis Tannenbergi nimega seotud. Saksa ordu sai siin Hochmeister Ulrich von Jungingeni all 1410 aastal Poola-Leedu würst Witowti poolt kohutawalt lüüa.

Tannenbergi — Soldau 1914 a. lahingu idee üleswõtmise kohta walitsewad seniajani saksa sõjakirjanduses wastupidised arwamised.

Juba pikemat aega polemiseeriwad saksa sõjawäe tuntud juhid, kes otsekohe ehk kaudselt sellest lahingust osawõtsid ja nüüd tagant järele oma teeneid maksma tahawad panna.

Poleemika Hoffmann'i ja Ludendorff'i wahel juhtis tähelepanu esimese pääle, kelle nimi juba Brest-Litowski rahuläbirääkimistest 1917—1918 a. talwel tuttawaks sai, kust ta kui Saksa suure kindralstaabi esitaja osa wõttis. Kindral Hoffmann nimetab Ludendorff'i sõjamälestuste kogu isiklikuks eneseülistamiseks wäljaantud teoseks. Samuti waljult arwustab ta ka Hindenburg'i (Aus meinem Leben), kelle teos siiski suuremast isamaa armastusest wõrsunud olla.

Selle intsidendi puhul arwatakse prantsuse sõjakirjanduses, et Hoffmann'il on põhjust pahane olla oma endise „kaksik“-ülemuse — Hindenburg-Ludendorff'i pääle, sest mis puutub eriti Tannenbergi lahingusse, millega just need „kaksikud“ omale nime ja kuulsuse omandasid, siis olla selle lahingu läbiwiimisel just Hoffmann'i osa mõõduandew olnud: saksa sõjajõudude tegewusplaan Samsonowi wastu olla Hoffmann'i töö.

Missugusele seisukohale selles küsimuses asuda?

Plaan, mida suure sõja lahtipuhkemisel kindral Moltke (noorem), kui saksa wägede kindralstaabi ülem, teostas, oli arg, kohmetu, kahwatu wariant suurest „geniaalsest“ plaanist, mida tema eelkäija Schlieffen üles oli seadnud. See plaan oli oletusele rajatud, et wene wägede mobilisatsioon ja koondamine on palju pikaldasem kui prantsuse wägede oma. Seda wiibimist tuli seks kasutada, et jaokskaupa oma waenlasi lüüa, esiteks

kõigi jõududega prantslaste wastu wälja astuda, et hiljem siis wenelased häwitada. Saksamaal kui keskriigil oli weel see suur strateegiline paremus, et omas sisemist kommunikatsiooni liini hästi korraldatud raudteede näol. Seega oli saksa wägede ülesanne, mis Ida-Preisimaale jäetud, ainult kaitse seisukorras wiibimine, kuna nende arwuliselt wäike koosseis neile ei lubanud midagi ettewõtta. Schlieffeni plaani järgi pidi Ida-Preisi kaitsewägi õige wäike olema, tema taganemise manöwer pidi talle lubama isegi kuni Weikseli (Wisla) jõe taha minna.

Prantsuse sõjalised saatkonnad, kes enne suure sõja algust Wenemaale saadeti, eriti kindral Joffre ja Dubail käik, ei jõudnud mõlemate kindralstaapide (wene ja prantsuse) ühise sõjategevuse plaani wäljatöötamisega lõpule. Siiski jõuti wenelastele Ida-Preisimaale sissetungi wajadust kindlaks teha, nii et need kohe esimestel sõjapäewadel sellesse piirkonda mõned tugewad korpused pidid koguma. Sõja lahtipuhkemisel kontsentreerisid wenelased kohe Saksamaa idapiiri äärde ühe 4 korpusest ja 5 ratsadiwisist koosseiswaa armee. Sellesse armeesse kuulusid pääle ülemaltähendatud üksuste weel osad Leedumaa kindlustes ja Kuramaal. Seda armeed nimetati Nemani armeeks, mis kindral Rennenkampff'i juhatusel all seisis.

See armee liikus lääne poole ja kohtas 16. augustist pääle Saksa 8-da armee osasid (von Pritwitz'i ja Gaffron juhatusel): 1-se ja 17-da korpuse, 1-se tagawara korpuse, mis mitmesuguste kindlustest wõetud wägedega täiendatud olid.

Sakslased taganesid, lüües taandumise lahingud Stallupönenis (17. augustil) ja Gumbinnenis (19.—20. augustil).

Kindral François, kes 1-st saksa korpust juhtis, kirjutab sel puhul, et ühe osa taganewate saksa wägede seisukord oli paranenud ja juba kawatseti ettewõtta wastupääletungi Rennenkampff'i armee wastu, kui korraga 20-da augusti õhtul kindral von Pritwitz'i käsk lahingu katkestamist ja silmapilkset taganemist nõuab.

(Järgneb).

W. F.

Mõndasugust.

Sakslaste süütepomm ilmasõja lõpul. Ilmasõja lõpul arwasid prantslased, et nad tehniliselt sakslastest igapidi üle on. Kuid tõeliselt polnud see nii. Sakslastel oli eriline haruldase jõuga süütepomm tarwitada, mille abil nad Pariisi ja Londoni põlema kawatsesid süüdata,

kuna prantslastel sarnane pomm puudus. Selle pommi kohta tuleb Ludendorff'i mälestustes järgmine weidi saladuslik lause ette: „Sõjaline seisukord oli (10. august 1918 a.) niiwõrd raske, et wäejuhatus ei lootnud Pariisi ja Londoni pommitamisest neid tagajärgi, mis wastase

oleksid võinud sundida rahu paluma. Sellepärast ei võetud erilise jõuga süütepommi enam tarvitusele.

Kui teated, mis major de Castelnau ühes „Correspondant“ artiklis avaldab, tõele vastavad, siis oli Ludendorff käsu annud Pariisi süütepommide abil põlema pista. Sakslaste eskadrillid olid seks otsustavaks juba koondatud. Selle süütepommi loomise kallal olid saksa insenerid juba kauemat aega ametis olnud, kuid jõudsid oma töödega alles siis lõpule, kui saksa väes lagunemine algas ja kõik juba hilja oli, mispärast ka Ludendorff enam ei lootnud, et Pariisi ja Londoni põlemasüütamine veel seisukorda võiks pöörata. Hoopis selle vastu võis see liitlasi kättemaksimisele õhutada, mispärast Ludendorff siis ka oma kawatustest loobus.

Nimetatud süütepomm koosnes peamiselt alumiinio-thermilisest ollusest, mis puhtast magneesiumist kestab asus. Teatawast kõrgusest langemisel pani eriline lööksüütaja alumiinio-thermilise olluse põlema, mis omakorda kesta põlema süütas. Seega põles pomm siis üleni, moodustades sulawa metalli kogu, mis määratud kuumust laiutas. Katsed olid näidanud, et juhtumisel, kui teda weega katsutakse kustutada, wiimane kõrge temperatuuri mõjul oma algosadeks lahku. Weesinik sütib põlema, tekitades plahwatus. Sula metalli osad paiskuwad kaugele laiali ning mõjuwad õrnalt poolt tulekahju laialilagunemiseks kaasa.

Lennuk võis 400 sarnast pommi kaasa võtta, kuna nad kõigest 1-he klg. ümber kaalusid. „Kui 50 Gothad oleksid Pariisi päale 20.000 pommi wisanud, — teeb kindral Malleterre järelduse, — ja kui igast 10-st pommist üks märki oleks sattunud, oleks Pariisis 2000 tulekahju pesa olnud“.

Reserw-ohwiteride õpetamine Tšehoslowakias. Praaga garnisoni reserwohwiteride jaoks korraldati õppekursus, et neile väljaspool õppe-perioodisi sõjawäega kokkupuutumises olemist võimaldada. Need kursused tegutsesid 1922 a. wiimasel poolel eduga. Kursustele sissekirjutamine oli wabatahtlik. Kursustest osawõtmise kutse päale wastas suur hulk reserwohwitseri, nii et kursuste korraldamine võimalikuks sai.

Kursused jagunesid:

Jalgwägi	1	kursuse	3	osas	874	kuulajat.
Ratsawägi	1	"	3	"	200	"
Inseneriwägi	1	"	3	"	48	"
Sanitaarteenis	1	"	3	"	86	"
Administratsioon	1	"	3	"	134	"
Liikumisteenistus	1	"	3	"	95	"

Kokku: 1437 kuulajat.

Kursuste programmis seisid: 1) Loegud sõjawäeliste ainete üle; 2) taktilised harjutused ruumides; 3) taktilised harjutused maastikul; 4) harjutused wäeosadega maastikul (uute määrustikkude praktiline demonstreerimine); 5) sõjawäe asutuse waatamaskäimine.

Kursuste kestvus oli wiis kuud, nädalas üks loeng (kõige rohkem 1½ tundi korraga), üks harjutus kaardil ehk ilusa ilmaga väljas.

75% sissekirjutatud ohwiteridest käis korralikult kursustel.

Saadud tagajärgede tõttu kawatsetakse 1923 a. wabariigi suuremates tsentrumites wastawaid kursusi luua. (Revue Militaire Française).

Jugo-Slaawia. Uues sõjawäe seaduses on ettenähtud teenistuse aeg 18 kuud. Sõjawäeteenisus loetakse sun-

duslikuks tegewas wäes kuni 40 aastani, reserwis kuni 50. Lennuwägi, mis reorganiseeritud, tehakse ise-seiswaks wäeliigiks. (Frankfurter Zeitung).

Kaotused kahurtule tagajärjel ilmasõjas. Dr. Mercier de Tours pidas huwitawa loengu prantsuse arstiteaduse akadeemias kaotuste üle kahurtule tagajärjel ilmasõjas.

Senini, endiste sõdade kogemuste järele, oldi arwamisel, et ühe inimese reast wäljawiimiseks peab kaalu poolest sama palju metalli wälja laskma, kuipalju kaalub üks inimene. Allpool toodud tabelist on näha, kui palju mürske (wäljaarwatud keemilised) on sakslaste poolt 1917 a. wiimase 5 kuu jooksul kolme prantsuse armee wäerinnal wälja lastud ja palju prantslased seejuures kaotanud.

Armed	Wäljalastud mürskude arw:			Kaotused		Wahekord wäljalastud mürskude ja kaotuste wahel	
	Kergeid	Raskeid	Kokku	Sur-nuid	Haa-watuid	Sur-nuid	Haa-watuid
1	72.600	290.400	363.000	809	4.168	0,20%	1,03%
2	143.400	573.600	717.000	2.763	10.756	0,38%	1,50%
3	505.800	2.023.200	2.529.000	9.703	40.488	0,38%	1,60%

Märkus: 1-se armee wäerinnal oli rahulik, 2-ses — elaw tegewus, 3-as — asus päaletungimisele hääde tagajärgedega (armee nr. nr. tabelis juhustikud).

Nii siis, 1917. aasta suwe ja sügise kaitse- ja päaletungilähingutes tuleb saksa mürske: 1 surnu päale 395 ja 1 haawatut päale 76, neist 1/5 kerged ja 4/5 rasked mürsud.

Uus formel: Et kaewiksõjas ühte inimest kahurtule läbi reast wälja wiia, on tarwis niipalju metalli wälja lasta, kuipalju kaaluwad 150 inimest. —s.

Okastraadi kulu saksa sõjawäes. Ilmasõjas tarwitas saksa sõjawägi okastraati: juulikuus 1915 a. — 126 000 pd. = 200 wagunit nädalas, augustis 1915 a. — 189 000 pd. = 300 wagunit ja sama aasta detsembrikuus 441.000 pd. = 700 wagunit okastraati nädalas. 1916 a. okastraadi wäljaminek nädalas kõikus 315 000—500.000 pd. wahel. 1917 a. tarwitati läbisegi 441.000 pd. okastraati nädalas. Päale seda, kui Wenemaa wõitlusest wälja kukkus, wähenes okastraadi kulu 1918 a. algul kuni 252.000 pd. ja juulikuus 1918 a. kuni 126.000 pd. nädalas. Üldse kuni 1918 a. keskpaigani tarwitas Saksamaa wäerinnal 3780.000 pd. = 60.000 wagunit okastraati — arw küllalt suur, et üles ehitada kogu saksa riigi piiri ümber 65 meetri sügawune okastraattõkke wõ.

Toimetusele saadetud kirjandus.

Kehaline kaswatus. Wõimlemismängud. Wihk II. Lõidu jalgpall. Sõjawäe õpetuskomitee wäljaanne. 1923 a. 60 lehekülge.

Wastutaw toimetaja: Kindralstaabi kolonel N. Reek
Wäljaandja: Kindralstaabi Walitsus.